

lık yaptı; nişancılık pâyesiyile emekli oldu. Halvetiyye şeyhlerinden Cihangirî Hasan Efendi'ye intisap eden Avni Ömer Efendi'nin İstanbul Kabataş'ta set üstünde inşa ettirdiği bir cami ve mektebi vardır. Mezarı yaptırdığı caminin mihrabı önündedir.

Avni Ömer Efendi Osmanlı toprak sistemi ve taksimatı hakkında *Kānûn-ı Osmânî Mefhûm-ı Defter-i Hâkânî* adıyla bir eser kaleme alarak bunu devrin padişahı IV. Murad'a takdim etmiştir. Sade bir dille yazılan eser mukaddime, asıl metin ve kısa bir hâtimeden meydana gelmektedir. Müellif mukaddimede arazi hakkında genel bilgiler vererek kendi zamanında şehir ve köylerde halkın işlediği arazinin hukukî statüsü (ösrî, haracî, mülk, mîrî vb.) üzerinde durmakta, Osmanlı ülkesinde bu statüde olan yerlerden örnekler vermektedir.

Metin kısmında ise Osmanlı ülkesindeki toprakları haslar, mülkânî, evkaf, arpalık, ocaklık, zeâmet ve timarlar, tekaüt timarları, yurtluk timarlar, mülkânîne timarlar, münâvebe timarları, geri hizmet timarları, canbâzân ve garîbân timarları, voynuk beyleri ve çeribaşı timarları, yund ocaklar, timarlı kale muhafızları, müsellemler timarları, hassa av kuşları timarı, ashâb-ı derek timarı, derbendci timarları, atçeken timarları, hristiyan timarları, baştinalar olmak üzere yirmi beş kısma ayırarak her birinin hangi hizmetlere tahsis edildiği, aralarındaki farklar ve yer yer uygulamada aldığı şekiller hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca toprak sistemi ve toprağa tasarruf edenlerle ilgili çeşitli terimleri de açıklamaktadır. Hâtimede ise eserin dilinin sadeliğine ve IV. Murad adına yazıldığına temas edilmektedir.

Osmanlı toprak sistemi konusunda önemli bir kaynak olan eserin asıl değeri, XVII. yüzyılda bu konuda yazılmış diğer kaynaklarla mukayese edildikten sonra daha iyi anlaşılacaktır. Eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Yahya Tevfik, nr. 1578/278) bulunmaktadır. Uzunçarşılı kendi özel kütüphanesindeki istinsah edilmiş bir nüshayı *Belleten*'de yayımlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sefinetü'r-rüesâ, s. 35-36; Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâmi*, II, 86; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 348; *Sicill-i Osmânî*, III, 586; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Kānûn-ı Osmânî Mefhûm-ı Defter-i Hâkânî", *TTK Belleten*, XV/59 (1951), s. 381-399; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1987, II, 33.

MEHMET İPŞİRLİ

AVNİYYE

(العونية)

Hâricî fırkalarından
Beyhesiyye'nin bir kolu
(bk. BEYHESİYYE).

AVNÜ'L-BÂRÎ

(عون الباری)

Zebîdî'nin
et-Tecridü's-şarîh adlı *Şahîh-i Buḥârî*
muhtasarı üzerine
Sıddık Hasan Han tarafından
yazılmış kısa şerh
(bk. et-TECRİDÜ'S-SARİH).

AVNÜ'L-MA'BÛD

(عون المعبود)

Ebü't-Tayyib el-Azîmâbâdî tarafından
Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'ine
yazılan şerh
(bk. es-SÜNEN).

AVRAT PAZARI

Osmanlılar'da
alıcılar da satıcıları da
kadın olan pazar,
kadınlar pazarı.

Osmanlı döneminde, özellikle XIX. yüzyıl sonlarında rağbette olan avrat pazarları, ev kadınlarının haftalık ihtiyaçlarını karşıladıkları bugünün semt pazarlarına benzer alışveriş yerleridir. Çevre yerleşim merkezlerinden gelen kadınların getirdikleri sebze, meyve ve hayvancılık ürünleri ile kendi yaptıkları el işlerinin satıldığı bu pazarların benzerlerini halen Anadolu'nun bazı bölgelerinde görmek mümkündür. Bunlar genellikle küçük ilçelerde, köylerden gelen kadınların kurdukları pazarlardır ve alıcıları da kadınlardır. Tarlalarda daha çok kadınların çalıştığı Doğu Karadeniz bölgesinde bu pazarları nâdir olarak erkeklerin kurdukları da görülmektedir (Akçaabat salı pazarı gibi).

Osmanlı avrat pazarlarının en ünlüsü, Cerrahpaşa'daki Kocamustafapaşa caddesinin Yağhâne ile birleştiği yerde kurulan avrat pazarıdır. Kaynaklardan, bu pazarın ilk defa Kanûnî'nin zevcesi Haseki Hürrem Sultan'ın (ö. 1558) desteğiyle, kendisine ait olan Haseki Dârüşşifa ve İmareti'nin yakınında, Roma devrine ait Arcadius sütununun önündeki Forum Arcadii'nin yerinde kurulduğu öğ-

renilmektedir. XIX. yüzyılın sonlarında Haseki Avrâtpazarı'nda, Şehzadebaşı'ndaki Direklerarası'ndan daha küçük bir direkli çarşının mevcut olduğu ve 1905 yılında direklerle çatının kaldırılarak dükkanların değişik bir şekle sokulduğu bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İst. A, III, 1356-1357; TA, IV, 272.

ÖZKAN ERTUĞRUL

AVRET

(العورة)

Vücutta
dinen örtülmesi gereken ve
başkasının bakması
haram olan yerleri ifade eden
bir fıkıh terimi.

Avret Arapça'da "eksik, gedik, açık; açılıp görünen şey; korkulacak, zarar gelecek yer" gibi mânalara gelir. Ayrıca küçük kale üstlerinde, sınır boylarında ve cephede ordu saflarında bulunan ve düşman saldırısına imkân veren gedikler, dağlarda bulunan yarık ve çatlaklar da bu kelimeyle ifade edilir. Görüldüğünde utanılan ve örtülmesi gereken her gizli şeye, özellikle insanın mahrem yerine de avret denir ki kelime daha çok bu anlamda kullanılagelmıştır. Fıkıh terimi olarak avret, insan vücudunda görünmesi ve gösterilmesi günah sayılan, namazda ve namaz dışında örtülmesi farz ve başkalarının bakılması haram olan yerlerdir.

Avret kelimesi sözlük anlamında Kur'ân-ı Kerîm'de iki defa ve aynı âyet içinde tekil şekliyle geçer: "Gerçekten evlerimiz (düşmana) açıktır (avret) derler; oysa evleri açık değildir" (el-Ahzâb 33/13). Ayrıca terim anlamına çok yakın bir mânada iki yerde çoğul olarak kullanılmıştır; bunlar, "... sizin açık bulunabileceğiniz üç vakit ..." (en-Nûr 24/58) âyeti ile "kadınların mahrem yerleri (avrât)..." (en-Nûr 24/31) âyetidir. Kelime, âyetlere nisbetle hadislerde daha çok geçer ve genellikle terim anlamında kullanılır.

Vücutta örtülmesi emredilen yerler erkek ve kadına göre değiştiği gibi erkek ile kadının avret yerlerinin sınırları konusunda İslâm âlimleri arasında tefferruatta bazı görüş ayrılıkları vardır.

Erkeğin avret yeri Hanefî, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîler'in oluşturduğu cumhûru fukahâyâ göre göbekte diz kapağı arasındır. Ancak Hanefîler diz kapağının da avret yerine dahil olduğunu ve bunun